

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Harjunen, Hannele

Title: Ruumishankkeiden henkilökohtainen perintö - miten minusta tuli sukupuolentutkija

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © 2019 Tekijä ja Itä-Suomen Yliopisto

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Harjunen, H. (2019). Ruumishankkeiden henkilökohtainen perintö - miten minusta tuli sukupuolentutkija. In H. Hirvonen, A. Puhakka, & P. Pöllänen (Eds.), *Arjen rihmastot : Eeva Jokisen juhla-kirja* (pp. 35-44). Itä-Suomen yliopisto. Publications of the University of Eastern Finland. General series, 28. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-3206-8>

RUUMISHANKKEIDEN HENKILÖKOHTAINEN PERINTÖ – MITEN MINUSTA TULI SUKUPOLENTUTKIJA

HANNELE HARJUNEN

Aloitin tutkijan urani 1990-luvun lopussa Jyväskylän yliopistossa, kun Eeva Jokinen pyysi minua hiljattain valmistuneena yhteiskuntatieteiden maisterina ja aloittelevana väitöskirjantekijänä tutkimushankkeeseen, jonka nimeksi tuli myöhemmin *Väkivallan ja välitilojen politiikat*. Eeva toimi tuolloin naistutkimuksen (nyk. sukupuolentutkimus) oppiaineen professorina yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella. Eevalla ja muilla tuolloisen jyvaskyläläisen naistutkimusyhteisön jäsenillä on ollut ratkaiseva merkitys tutkimusurani muotoutumisessa ja tutkijaksi oppimisesani. Tämä Eevan kunniaksi tehtävä juhlakirja tarjosi oivan tilaisuuden ajatella hieman tarkemmin omaa tutkimusuraani ja sen vaikuttimia ja rajapyykkejä. Tämä kirjoitus on jonkinlainen omaelämäkerrallinen aikamatka tutkimuselämäni alkuvuosista ja nykyisyyteen. Pohdin oman kokemukseni kautta integroitumistani tutkijaelämään ja erityisesti omaa polkuani naistutkijana/sukupuolentutkijana 1990-luvulta 2010-luvulle.

Oman tarinan kertomisen ja kokemuksen merkitys on jo pitkään ymmärretty ja tunnustettu feministisessä tutkimuksessa. Sen avulla voi tehdä näkyväksi sellaisia kokemuksia, tunteita ja tapahtumaketjuja, jotka muutoin jäävät piiloon ”virallisen” totuuden tai hallitsevien diskurssien katveeseen. Samalla se on myös aina neuvottelua oman toimijuuden rajoista. Se on oman tarinan liittämistä laajempaan kokonaisuuteen ja sen merkityksen tunnistamista osana suurempaa yhteisöllistä, yhteiskunnallista, poliittista ja institutionaalista kertomusta (Ettore 2016). Kirjoitan tätä tekstiä siten feministisen (oma)elämäkertatutkimuksen ja autoetnografian hengessä, ja tutkijataipaleeni alkuvuosien tärkeiden esikuvieni ja mentorieni kuten juuri Eevan tai sosiaalipolitiikan professori Leena Eräsaaren innoittamana. Juuri heidän (oma)elämäkerrallista tietoa hyödyntävät tutkimuksensa minut alkujaan elämäkerrallisten aineistojen ja tutkimuksen pariin johdattivat (Eräsaari 1990, Jokinen 1996).

Alkuvuodet

Aloitin opiskeluni Jyväskylän yliopistossa 1990-luvun alussa pääaineinani yhteiskuntapolitiikka ja englantilainen filologia. Muistelen, että naistutkimuksen opintoppaassa neuvottiin aloittamaan naistutkimuksen opinnot opintojen myöhemmässä vaiheessa. Oletettavasti siksi, että opiskelijalla olisi opinnot aloittaessaan jo jonkinlainen ymmärrys valtavirran tieteestä ja siten paremmat valmiudet ymmärtää feministisen tieteenkritiikin ja -tutkimuksen lähtökohtia. En kuitenkaan malttanut

odottaa vaan hakeuduun jo ensimmäisenä opiskelusyksynäni naistutkimuksen johdantokurssille, jolla luennoi muun muassa jyvaskyläläisen yliopistollisen naistutkimuksen pioneeri Raija Julkunen, Eeva sekä moni muu naistutkimusyhteisön jäsen. En kuitenkaan lähtenyt opintoihin aivan kylmiltäni. Olin ollut jo varhaisesta teini-ikästä kiinnostunut tasa-arvoon ja sukupuoleen liittyvistä yhteiskunnallisista kysymyksistä ja kulttuurisista ilmiöistä. Jo lukioaikoinani olin lukenut läpi lähikirjastoni *Naiset ja miehet* -hyllyn, joka oli muistikuvieni mukaan sekalainen kokoelma sukupuoleen ja tasa-arvoon jollain tavalla liittyviä filosofian, psykologian ja politiikan alan kirjoja. Teoksia ei ollut montakaan kymmentä, mutta muistan Simone de Beauvoirin klassikon *Toinen sukupuoli* (1980) ja suomalaisen klassikon *Akanvirstaan: johdatus naistutkimukseen* olleen niiden joukossa (Setälä ja Kurki 1988). Nämä teokset olivat myös mukana naistutkimuksen opintovaatimuksissa.

Monilla Jyvaskylän yliopiston laitoksilla oli 1990-luvun alussa naistutkimussuuntautuneita tutkijoita. Naistutkimuksen opintovaatimukset heijastivat tätä monitieteisyyttä, osittain varmasti myös käytännöllisistä syistä. Ennen kun naistutkimuksella oli omaa henkilökuntaa, opetus toteutettiin *talkootyönä* oman toimen ohessa. Asiasta kiinnostuneet eri oppiaineiden ja eri tiedekunnissa vaikuttavat henkilökunnan jäsenet luennoivat, vetivät seminaareja ja tarkastivat tenttejä. Tämä käytäntö jatkui pitkään vielä sen jälkeenkin, kun oppiaineella oli ensimmäiset omat palkatut opettajat. Olin onnekas, sillä erityisesti yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa yhteiskuntapolitiikan oppiaineessa oli aktiivinen naistutkimuselämä.

Pidin pääaineistani, mutta kaikkein innostunein olin naistutkimuksen kurseista ja kirjoista. Ne puhuttelivat syvemmin kuin mikään muu. Kurssit käsittelivät ajankohtaisia asioita ja kiinnostavia ilmiöitä ja seminaareissa tapasi samanhenkisiä valveutuneita opiskelijoita. Naistutkimuksen opinnot tuntuivat parhaiten tarjoavan rakennusaineita ympäröivän yhteiskunnan sekä oman itseni ymmärtämiseen osana tätä. Saman asian olen myöhemmin tunnistanut omissa opiskelijoissani. Minulla oli vahva tuntuma, että naistutkimuksen kurssit sitoivat yhteen kaiken sen, mitä opin yhteiskuntapolitiikan ja englannin opinnoissani. Kaikki se, mikä pääaineopinnoissa jäi rivien väliin, oli naistutkimuksessa fokuksessa kuten sukupuolen, seksuaalisuuden, ruumiillisuuden ja henkilökohtaisen kokemuksen merkitykset. Myös sillä, mitä itse tiesi maailmasta, oli merkitystä. Henkilökohtaisesta tuli poliittista.

Innostukseni ilmeisesti välittyi myös opettajilleni, sillä muutaman opintovuoden ja naistutkimuksen perus- ja aineopinnojen suorittamisen jälkeen muistaakseni Marja Kaskisaari ehdotti minulle oman seminaarikurssin ideoimista ja vetämisestä. Näin tapahtuikin vuonna 1994. Valmistuessani maisteriksi vuonna 1997 olin jo vetänyt useita naistutkimuskursseja yksin tai yhdessä Tiina Kairistolan kanssa. Gradunikin oli tietysti yhteiskuntatieteellistä naistutkimusta. Se käsitteli Alien-elokuvien äitiyden representaatioiden sosiaalista rakentumista. Huomaan nyt tätä kirjoittaessani, että olen tänä vuonna opettanut naistutkimusta/sukupuolentutkimusta 25 vuotta.

Tutkimuskokemusta

En suunnitellut tutkimusuralle suuntaamista perusopintoaikani. Olin kuitenkin, niin kauan kuin muistan, pitänyt akateemisia opintoja itsestänselvyytenä, mikä on ehkä erikoista siinä mielessä, että taustani on varsin työväenluokkainen ja olen isänpuoleisen sukuni ensimmäinen ylioppilas ja akateemisesti koulutettu. Työväenluokkaiset korkeakouluun opiskelemaan lähtevät opiskelijat hakeutuvat tutkitusti kotiaan lähellä olevien pienempien kaupunkien yliopistoihin ja korkeakouluihin. He hakeutuvat myös tyypillisesti opiskelemaan yleisaloja kuten yhteiskuntatieteitä, siinä missä akateemisten perheiden nuoret usein seuraavat suvussa kulkevia perin-teitä opintoalan valinnassa (Pöysä, Käyhkö ja Armila 2018, Suhonen 2013). Olen ruumiillistunut esimerkki edellä mainitusta, ja osittain luultavasti tästä johtuen, en perusopintoaikani tuntenut kovinkaan suurta vierautta tai toiseuden tunnetta luokkataustan suhteen. Luokan ja sosiaalisten erojen merkitystä ei tuolloin muu-tenkaan juuri tuotu esiin, hyvinvointivaltio oli vielä voimissaan ja usko esimerkiksi tasa-arvoisiin koulutusmahdollisuuksiin oli vielä suuri. Luokka ei ollut muodissa tutkimuksessakaan. Huomasin kyllä, että tiettyjen akateemisten käytäntöjen ja rituaalien tunteminen otettiin itsestänselvyytenä, sillä akateemiseen kulttuuriin ei erityisemmin opastettu. Vaikka en nuorena opiskelijana kyennyt analyttisesti erit-telemään luokkaerojen vaikutuksia tai esimerkiksi sosiaalisen pääoman ja maun merkitystä, ymmärrys luokkaeroista oli silti jollain tasolla olemassa. Havaitsin, että opiskeluaikainen lähipiirini koostui ihmisistä, joilla oli kaikilla samankaltainen luokka- ja perhetausta. Olin hakeutunut, sitä tarkemmin ajattelematta, itseni kal-taisten muiden sukunsa *ensimmäisten* seuraan.

En siis pitänyt tutkimusuraa itsestään selvänä, mutta näin myöhemmin arvioi-tuna huomaa edenneeni sitä kohti varsin johdonmukaisesti. Polku näyttää tosin suuremmalta ja keskeytymättömämmältä, kuin mitä se on ollut. Opiskelun jälkeen työskentelin ensin vuoden Leena Eräsaaren tutkimushankkeessa tutkimusassistent-tina. Tuon vuoden aikana opin lisää tutkimustaitoja kuten aineiston käsittelyä. Aloin myös harkita jatko-opintoja ja löysin tulevan tutkimusaiheeni. Tutkimushan-ke, jota pääsin mukaan aluksi suunnittelemaan ja myöhemmin rahoituksen varmis-tuttua myös toteuttamaan, oli jo aiemmin mainittu *Väkivallan ja välitilojen politiikat (Displacement of Violence: The politics of violence and spaces in between 2000–2002)*. Tutkimusryhmä koostui laitoksella työskentelevistä naistutkijoista, joista moni oli ollut mukana jo aiemmissa feministisissä ruumiillisuutta ja ruumiillisia eroja tutkivissa hankkeissa (esim. *Ruumiilliset erot ja järjestykset* 1994). Olin tutustunut moniin tut-kimusryhmän jäseniin, kuten Eevaan, Marita Hussoon, Marja Kaskisaareen, Ulla Kososeen ja Tuija Virkkiin, opiskeluaikani ja lukenut kaikkien heidän tekstejään (Kaskisaari 1995, Kosonen 1998). Ihailin ryhmän jäsenten kekseliäitä ja ajassa kiinni olevia tutkimusaihevalintoja ja etenkin taidokasta kirjoittamista. Jyväskyläläisillä naistutkijoilla tuntui tuolloin olevan tietyn temaattisen painotuksen lisäksi aivan omanlaisensa kirjoitustyyli, joka oli yhtä aikaa lähestyttävä, sivistynyt ja elegantti.

Tätä johtoaajatusta olen sittemmin pyrkinyt seuraamaan myös omissa teksteissäni. Olen pitänyt erityisesti Eevan toimittamasta antologiasta *Ruumiin siteet* (1997), johon oli koottu edeltävän ruumishankkeen satoa ja johon olivat kirjoittaneet muun muassa edellä mainitut tutkijat. Artikkelien aiheet vaihtelivat naisten liikuntatuntemuistoista ja naisten oikeuksista väsyneisiin äiteihin ja miesruumiin estetiikkaan. Pidin siitä, miten nämä tutkimusaiheet rohkaisivat katsomaan lähelle, pohtimaan arjessa jatkuvasti läsnäolevia sukupuolittuneita ilmiöitä ja kokemuksia.

Lainkaan liioittelematta voin sanoa, että *Väkivallan ja välitilojen politiikat* -tutkimusryhmällä ja -hankkeella (ja sitä vuosina 2005–2007 seuranneella *Eletty arki-suus, valta ja väkivalta* -hankkeella) on ollut työni kannalta erityisen kauaskantoiset seuraukset. Ne ovat viitoittaneet tutkimustyötäni niin temaattisesti kuin teoreettisesti, käsitteellisesti ja metodologisesti lähes kaksikymmentä vuotta aina tähän päivään saakka. Hankkeissa yhdistyivät ensinnäkin kolme keskeistä temaattista tutkimuksellisen mielenkiinnon kohdettani, jotka ovat seuranneet mukani koko tutkimusurani ajan: sukupuolitettu ruumis, ruumisnormit ja valta. Toisekseen, tutkimusryhmien ja -hankkeiden luonteva monitieteisyys ja itsevarma feministisyys kannustivat jo varhain moninaiseen ja laajakatseiseen teoreettiseen kiinnittymiseen ja tutkimusotteeseen. Kolmanneksi, hanke osoitti minulle metodologisesti kiinnostavan ja mielekkään tavan tehdä tutkimusta. Hankkeen tutkimukset olivat metodologisesti kiinnittyneitä kvalitatiiviseen empiiriseen tutkimukseen ja niissä käytettiin haastattelujen lisäksi sellaisia kiehtovia menetelmiä kuten muistelututkimus tai elämäkertatutkimus. Aineistot, jotka näin kerättiin, olivat sisällöltään rikkaita ja monesti haastavia käsiteltäviä myös tutkijoille niiden sensitiivisen luonteen vuoksi. Opin että ihmiset, saadessaan tilaisuuden, haluavat kertoa tutkijalle omista vaikeistakin kokemuksistaan ja tekevät sen usein analyttisesti ja tarkasti.

Väkivallan ja välitilojen politiikat -hankkeen tutkijat kohdistivat omissa tutkimuksissaan katseensa erilaisiin (väki)vallan ja (väli)tilojen paikkoihin. Tämän vallan katsottiin olevan luonteeltaan foucault'laisessa mielessä tuottavaa valtaa, jonka keskiössä oli ruumis ja jota muokkaavat ruumiillistuneet käytännöt ja järjestykset. Ruumista tarkasteltiin siis diskursiivisen vallan kohteena, sen välineenä ja sen muotoamana. Tutkittiin esimerkiksi sellaista kurinpitovaltaa, joka on normalisoitua tai osa rakenteita ja jää siksi helposti havaitsematta, minkä vuoksi sen vaikutuksiin on vaikea puuttua.

Väkivallan ja välitilojen politiikat -tutkimushankkeen osahankkeet käsitelivät mm. sukupuolittunutta intiimiväkivaltaa, naisten vihan tunteita, vammaisten naisten kokemuksia ja asemaa sekä työuupumuskokemuksia. Kun mietin näitä osahankkeita ja omaa tutkimusaihettani, naisten lihavuuskokemuksia, huomaan, että tuo lähes kaksikymmentä vuotta sitten ideoitu ja toteutettu hanke oli paitsi temaattisesti innostava ja innovatiivinen, myös teoreettisesti erittäin tietoinen aikansa uusimmasta kansainvälisestä feministisestä keskustelusta. Väittäisin, että se oli myös monella tapaa aikaansa edellä tai vähintään edelläkävijä.

Väkivallan ja välitilojen politiikat -hanke oli siis jatkumoa aiemmille saman tutkijaryhmittymän hankkeille, erityisesti *Ruumiilliset erot ja järjestykset* -hankkeelle (1994). *Väkivallan ja välitilojen politiikat* -hankkeen teemat ja työtavat sekä sen perustavat oletukset sukupuolesta kategoriana tai ruumiillisuudesta rakentuivat siten jo aiemman hankkeen pohjalle. Näitä molempia hankkeita voi pitää esimerkkinä painotuksista, jotka on sittemmin tunnustettu niin kutsutun kolmannen aallon feministille keskeisiksi. Hankkeiden yhtenä keskeisenä ajatuksena oli käsitys niin sanotuista risteävistä (ja ruumiillistuneista) eroista. Tutkijan katse kohdistui naisten välisiin eroihin, ei niinkään binääriseen sukupuolieroon, sekä naisten sisäisiin eroihin eli käsitykseen subjektiuden moninaisuudesta. Nostettiin näkyviin kaikki se, jonka universalisoiva käsite tai kategoria *nainen* häivyttää näkyvistä. Ei siis oletettu, että valta vaikuttaisi kaikkiin ruumiisiin samalla tavalla, vaan esimerkiksi sukupuoleen, seksuaalisuuteen, ruumiin vammaan tai kokoon liittyvät tekijät ovat keskeisiä sen suhteen keihin valta osuu tai miten se vaikuttamaa ja muotoaa subjektia.

Eeva kirjoittaa *Ruumiin siteet* -kirjan esipuheessa eroista ja niiden huomioimisen tärkeydestä.

Mikäli feministisessä tutkimuksessa rajoitutaan miehen ja naisen välisen asymmetrian pohtimiseen, muodostuu naisesta helposti Nainen, yksi ja ainoa, ja naisten keskenään erilaiset kokemukset, äänet, puhutavat, tieto ja identiteetit hukkuvat (Jokinen 1997, 12).

(...) Naisten väliset erot tulivat näkyviksi feminismissä erityisesti mustien naisten ja seksuaalisten ja etnisten vähemmistöjen alettua kyseenalaistamaan valkoista, heteroseksuaalista ja keskiluokkaista feminismiä. Seksismiä ja rasismia on paitsi kulttuurituotteissa ja yhteiskunnallisissa käytännöissä myös radikaaleissa liikkeissä (kuten feminismissä) ja muissa tiedon tuotannon tahoissa, erityisesti tieteessä. Erilaiset subjektipositiot tuottavat erilaista tietämistä ja erilaista ja erilaisia tarinoita. (Jokinen 1997, 12.)

Subjekti on moninainen, jakautunut ja säröinen, ei vain yksi ja itsestään tietoinen vaan myös oman tiedostamattomansa subjekti; toisin sanoen ruumiillinen subjekti, joka rakentuu erilaisten myyttien, representaatioiden ja kokemusten varaan, ainojo -suhteessa toisiin (Jokinen 1997, 12).

Kuluneina vuosikymmeninä risteäviä eroja koskevasta keskustelusta on tullut feministisen tutkimuksen ydintä – siitä on tullut osa sen valtavirtaa. Risteävien erojen sijaan nykyisin puhutaan intersektionaalisesta feminismistä ja tutkimuksesta. Pohjoisamerikkalaisen Kimberlé Crenshawn (1994) alkujaan 1980-luvun lopulla esittelemä intersektionaalisuuden käsite ja siihen perustava ajattelu sukupuolen ja rodun risteymistä, niiden hierarkkisista eroista ja valtasuhteista on feminismin ja sukupuolentutkimuksen menestystarina, joka on valtavirtaistunut myös akateemisen maailman ulkopuolelle (Karkulehto ym. 2012). Ymmärrys intersektionaalisuudesta on läsnä esimerkiksi politiikan, erityisesti kansainvälisen politiikan, kuten EU:n, hankkeissa ja toiminnassa. Mutta se on myös osa arkipäivän keskustelua nyky-

yhteiskunnassa, jossa on yhä ensiarvoisempaa ymmärtää valtaa ja hierarkioita monikulttuurisessa ja moniarvoisessa ympäristössä. Ajatus sosiaalisiin kategorioihin sisältyvästä vallasta ja niiden risteymistä toisin sanoen intersektionaalisuudesta on ollut läsnä suomalaisessakin naistutkimuksessa ainakin 1990-luvun puolivälistä alkaen. Ihmetyksellä olen lukenut joidenkin nykyfeministien väitteitä siitä, että suomalainen naistutkimus/sukupuolentutkimus ei olisi tunnistanut tai kiinnittänyt huomiota risteäviin eroihin ennen 2000-lukua. Nämä väitteet pohjautuvat puutteelliseen tietoon 1990-luvun naistutkimuksesta Suomessa.

Sukupuoli, ruumisnormit ja lihavuus

Näin kahdenkymmenen vuoden kuluttua on toisinaan vaikea hahmottaa, millainen vielä 2000-luvun alunkin valtavirran yhteiskuntatieteiden käsitys tutkimuksen tekemisestä ja ”kunnollisista” tutkimusaiheista oli. Hankalasti tutkittavat aiheet, olipa kyseessä sellainen sosiaalinen tabu kuten sukupuolittunut väkivalta, vaikeasti tutkittavat ilmiöt kuten tunteet tai kokemukset tai aiheet, joiden katsottiin olevan liian identiteettipoliittisesti värittyneitä, olipa kyseessä sitten sukupuoli, vammaisuus tai homoseksuaalisuus, olivat marginaalisia.

Väkivallan ja välitilojen politiikat -tutkimusryhmä hakeutui juuri näihin marginaaleihin ja välitiloihin. Tarkoitus oli tuoda sellaisten ihmisryhmien äänet kuuluviin, jotka yleensä hiljennettiin tai joiden olemassaolo hädin tuskin tunnistettiin.

Oma tutkimusalani, yhteiskuntatieteellinen lihavuustutkimus, on hyvä esimerkki siitä, millaisten tutkimusaiheiden katsottiin olevan ei-hyväksyttäviä tai epäkiinnostavia valtavirran yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piirissä. Väitöskirjani, jota aloin vuosituhaten taitteessa valmistella naisten lihavuuden kokemuksesta, oli tuolloin uusi avaus suomalaisella tutkimuskentällä. Omassa Eevan johtamassa feministisessä tutkimusryhmäkuplassani aihe sai kiinnostuneen vastaanoton, mutta esitellessäni aihetta tutkimusryhmäni ulkopuolella, minulle kerrottiin varsin suorasanaisesti, ettei kyseessä ole oikea yhteiskuntapoliittinen tutkimusaihe. Näkemys on ehkä juuri siinä mielessä ymmärrettävä, että aiempaa tutkimusta lihavuudesta yhteiskunnallisena kysymyksenä yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta ei Suomessa ollut, ja harvinaista se oli kansainvälisessäkin tutkimuksessa. Aiheesta ei juuri ollut yhteiskunnallista keskusteluakaan. Jos lihavuudesta puhuttiin, keskustelua hallitsi lääketieteellinen näkökulma. Lihavuuden sosiaaliset merkitykset olivat aiheena lähinnä kurioositeetti, johon törmäsi viihdeohjelmissa tai naistenlehdissä. Lihavuutta pidettiin itsestään selvästi sairauden kaltaisena tilana, jonka voi ja joka pitää korjata lääketieteen keinoin. Tutkimuksessa lihavilla ihmisillä ei ollut omaa ääntä, heihin suhtauduttiin lähinnä hoidettavina potilaina. Tutkijoita ei kiinnostanut lihavuus sosiaalisena ilmiönä, lihavat ihmiset sosiaalisena ryhmänä tai lihavuuden kokemuksen sukupuolittuneisuus ja siihen liittyvät tekijät. Tämä näkyi mielenkiintoista kyllä myös sukupuolentutkimuksen kentällä. Lihavuutta oli käsi-

teltty vähän, ja ruumiin normeja käsittelevässä feministisessä tutkimuksessa pääpaino oli hoikkuuden normissa ja sen seurauksissa.

Parinkymmenen vuoden takaisen käsitysten lihavuuden kokemuksen tutkimuksen ei-yhteiskuntatieteellisyydestä voi tulkita edustavan positivistisen tutkimusperinteen ajanjakson kautta. Siinäkin kokemuksen tutkimus tai kvalitatiiviset menetelmät ymmärretään liian epämääräisinä ja tutkijan roolin nähdään olevan jonkinlainen puolueeton sivustakatsoja tai raportoiija. Tällaisen tutkimusasetteen ongelma on, että se jättää ilmiön ei-quantifioitavissa olevat puolet näkemättä ja siten tutkimatta. Lihavuuden yhteiskunnalliset, sosiaaliset, taloudelliset tai kokemukselliset ulottuvuudet jäivät näkymättömiin, aivan kuin niitä ei olisikaan. Lääketieteellisen lihavuusdiskurssin rinnalla eli (ja elää) hyvin sukupuolittunut ruumiin koon sosiaalisiin normeihin asemoiva diskurssi, tämä läpeensä kaupallinen populaarimedial median naisvartalon epätäydellisyydestä voimansa saava diskurssi.

Näiden kahden hallitsevan tavan puhua ja jäsentää lihavuutta, ruumiin kokoa ja ruumiillista kokemusta, rinnalle pyrin tuottamaan yhteiskuntatieteellisen ja yhteiskunnallisen tavan lähestyä lihavuutta ilmiönä ja kokemuksena. Käsittelin sukupuolta ja lihavuutta risteävinä tekijöinä naisten lihavuuskokemuksen tulkinnaissa. Tavoitteeni oli empiiristä aineistoa ja Foucault'n ajattelua hyödyntäen nostaa esiin ne *voimat* tai *vallat*, jotka tuottavat (sukupuolittuneet) käsityksemme lihavuudesta, lihavista vartaloista sekä muovaavat kokemusta lihavana elämisestä. Näitä olivat 1) medikalisaatio: eli kuinka lihavuus käsitteellistetään sairautena ja hoidettavana tilana, 2) normalisaatio: eli esimerkiksi institutionaalinen pyrkimys tuottaa kooltaan "*normaaleja*" vartaloita koulun käytäntöjen kautta, 3) stigmatisaatio: eli lihavuuden ja lihaviin ihmisten negatiivinen sosiaalinen leimaaminen esimerkiksi halventavien stereotyyppien käyttö ja stigman seuraukset kuten syrjintä, ja 4) liminalisaatio: lihavuuden rakentaminen *pysyvänä* välitilana, joka muun muassa sekä luo että ylläpitää laihdutuskulttuuria.

Olen jatkanut ruumiillisuuden, vallan ja lihavuuden yhteiskunnallisen tutkimuksen parissa näihin päiviin saakka. Väitöksen jälkeinen tutkimukseni käsitteli uusliberaalin talouden kulttuurisia vaikutuksia ja lihavia sukupuolittuneita ruumiita. Olin kiinnostunut, millaisia ruumiita preferoidaan uusliberaalisti virittyneessä yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa, ja miten niitä tuotetaan. Millaisiin ruumiisiin halutaan kohdistaa normalisoivia toimenpiteitä ja millaiset ruumiit joutuvat sanktioiden kohteeksi ja miksi? Millainen on uusliberaali ihanneruumis? Tai ehkä pikemminkin: miten sitä tehdään?

Kirjassani *Neoliberal Bodies and the Gendered Fat Body* (2016) tutkin, miksi lihavuudesta on tullut juuri nyt globaalia kauhua herättävä kysymys. Esitän, että viime vuosikymmenien uusliberaalin talouden ja ajattelun nousu ja hallitsevuus yhteiskunnallisen kehityksen ohjaajana ovat yksi keskeinen tekijä. Monet uusliberaalin politiikan ja talousajattelun kulttuurisista seurauksista ja ruumiillisista vaikutuksista piirtyvät esiin terveyden saralla, olipa kyse terveystieteellisistä, terveen ruumiin tavoittelusta, terveystieteen käytännöistä tai terveystieteiden organisoimisesta ja saata-

vuudesta. On esitetty, että uusliberalismi tuottaa lihavuuden sekä ilmiönä että ongelmana. Lihavuuden yleistyminen ja lihavuudesta puhumisen voimistuminen olisivat siis osa uusliberalismin sisäistä logiikkaa, johon sisältyy esimerkiksi kasvavat tulo- ja elintasoerot, ravitsemuksellisesti huonolaatuisen ja halvan ruuan ylituotanto, kasvava terveystuotebisnes ja yksilön lisääntyvä moraalinen ja taloudellinen vastuuttaminen omasta terveydestään. Erityisesti naisruumiit ovat intensiivisen uusliberaalin kontrollin kohteita.

Paluu juurille

Olen tutkinut sukupuolittunutta ja ruumiillista kokemusta lihavuudesta nyt kohta parikymmentä vuotta. Aiheina ovat olleet mm. käsitykset lihaviin naisten seksuaalisuudesta, lihaviin liikuntakokemukset, lihavuuden kokemuksen kulttuurinen konteksti ja lihavan vartalon kokemus välitilana. Viime vuoden aikana olen palannut tutkimusaiheen suhteen juurilleni siinä mielessä, että tutkimuksen aiheena ovat jälleen lihavuuskokemukset, mutta keskiössä ovat erityisesti lihavuuteen ja painoon liittyvät syrjintäkokemukset. Tutkimus perustuu Helsingin Sanomien kanssa yhteistyössä vuonna 2015 tehtyyn kyselyyn, jolla kerättiin lukijoiden tarinoita ruumiin kokoon liittyvistä syrjintäkokemuksista. Kyselyyn vastasi noin 18 000 suomalaista naista ja miestä.

Lihavuus on hyvin ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti ja monille henkilökohtaisesti erittäin sensitiivinen aihe. Lihavuuden kokemus on erittäin yleinen, jopa arkinen, ruumiillinen kokemus. Lihavuuteen tai painoon liittyvää syrjintää on silti edelleen tutkittu hyvin vähän Suomessa. Sitä ei ole pidetty syrjinnän perusteena yhtä vakavana kuin esimerkiksi sukupuolta. Keskustelu kehopositivisuudesta on nostanut Suomessakin lihavuuden ja lihavat ihmiset julkiseen keskusteluun myös muussa kuin potilasroolissa. Lihavuuden sosiaaliset seuraukset ovat päässeet esiin. Painosyrjintäkokemusten tutkiminen tämän aineiston avulla kertoo, että kyse on yleisestä, mutta pitkälti vaietusta syrjinnän muodosta. Lihavuuteen ja lihavuuden pelkoon sisältyy paljon syyllistämistä ja syyllisyyden tunteita, ääneen lausumatonta ahdistusta ja häpeää, epätoivottua ja itsetuhoistakin käytöstä.

Kyselyyn vastanneiden suuri määrä jo yksin todentaa, että se on kokemuksena yleinen ja tunnistettavissa. Koska lihavuudesta on totuttu puhumaan asiantuntijoiden tai muiden kuin lihaviin itsensä äänellä, aineisto jossa kuuluu lihaviin ihmisten oma ääni ja heidän kokemuksensa syrjinnästä on erityisen arvokas. Aineisto antaa mahdollisuuden muodostaa sekä määrällisesti että laadullisesti kattavan kuvan lihavuussyrjinnästä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Lopuksi

On hyvin todennäköistä, että väitöstutkimukseni naisten lihavuuskokemuksista olisi jäänyt tekemättä ja sitä myöden akateeminen urani olisi näyttänyt hyvin toiselta ilman Eevan johtamaa ruumiin ja ruumiillisuuden tutkijoiden keskittymää ja sen

kannustavaa ilmapiiriä ja ennakkoluulottomuutta mitä tulee tutkimusaiheisiin, käsitteisiin, menetelmiin tai ohjaamiseen. Myös jälkimmäiseen sovellettiin feminististä ajattelua, jossa korostuivat kuunteleminen ja tasavertaisuus, joka tarkoitti muun muassa sitä, että jokainen tutkimusseminaari aloitettiin kuulumiset-kierroksella ja kaikilla oli saman verran puheaikaa.

Eeva oli työni pääohjaaja, mutta muiden ryhmän jäsenten osuus tekstin työstämisessä oli myös merkittävä. Säännölliset tapaamiset, joissa akateemisen uran eri vaiheissa olevat tutkijat paneutuvat yhden tekijän teksteihin kerrallaan, opettivat sekä ideointia, kommentointia, palautteen vastaanottamista että tiimityöskentelyä. Uskoisin tämän kaltaisen tutkimusryhmäpohjaisen työskentelyn olleen tuolloin 1990–2000-lukujen taitteessa vielä varsin harvinaista yhteiskuntatieteissä. Tunnen itseni myös etuoikeutetuksi, että oma tutustumiseni tutkimusmaailmaan tapahtui näin motivoivassa ilmapiirissä. Saamani opit ovat kantaneet hankkeesta toiseen ja kulkevat edelleen mukani.

Tunnen tiettyä haikeutta siitä, että tämä *ruumisryhmä* erinäisistä rahoituksellisista ja institutionaalisista syistä johtuen hajosi 2000-luvun alkupuolella. Olen vakuuttunut, että jos ryhmä olisi voinut jatkaa systemaattisesti tehtäväänsä monitieteisen feministisen ruumiillisuuden tutkimuksen parissa, se olisi voinut tuottaa vieläkin merkittävämpiä tuloksia feministisen tutkimuksen kentällä myös kansainvälisessä mittakaavassa.

Lähteet

- Beauvoir, Simone de (1980). *Toinen sukupuoli*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Crenshaw, Kimberlé (1994). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against the women of color. Teoksessa Martha Fineman & Roxanne Mykitiuk (toim.): *The public nature of private violence*. New York: Routledge, 93–118.
- Eräsaari, Leena (1990). *Nilkin Naamio*. Sosiaaliraportti. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Ettore, Elizabeth (2016). *Autoethnography as feminist method: Sensitising the feminist 'I'*. London: Routledge.
- Harjunen, Hannele (2009). *Women and fat: Approaches to the social study of fatness*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research n:o 379. University of Jyväskylä.
- Harjunen, Hannele (2017). *Neoliberal bodies and the gendered fat body*. London: Routledge.
- Husso, Marita (2003). *Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Eeva (1996). *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Eeva; Harjunen Hannele; Husso, Marita; Kaskisaari, Marja; Kosonen, Ulla; Reinikainen, Marjo-Riitta & Virkki, Tuija (1999). *Displacement of violence*.

- The politics of violence and spaces in between. Julkaisematon tutkimussuunnitelma.
- Karkulehto, Sanna; Saresma, Tuija; Harjunen, Hannele & Kantola, Johanna (2012). Intersektionaalisuus metodina sukupuolentutkimuksessa, *Naistutkimus-Kvinnoforskning* (4), 17–28.
- Kaskisaari, Marja (1995). *Lesbokirja*. Tampere: Vastapaino.
- Kosonen, Ulla (1998). *Koulumuistoja naiseksi kasvamisesta*. Jyväskylä: SoPhi.
- Pöysä, Ville; Käyhkö, Mari & Armila, Päivi (2018). Kauas koulut karkaavat – pitkät välimatkat lisäävät koulutuksellista eriarvoisuutta. *Ilmiömedia* 24.8.2018. <https://ilmiömedia.fi/yleinen/kauas-koulut-karkaavat-pitkat-valimatkat-lisaavat-koulutuksen-eriarvoisuutta/> Viitattu 30.5.2019.
- Ruumiillistuneet erot ja järjestykset (1994). Tutkimussuunnitelma. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita n:o 89, 1994.
- Setälä, Päivi & Kurki, Hannele (toim.): (1988). *Akanvirtaan: johdatus naistutkimukseen* Helsinki: Yliopistopaino.
- Suhonen, Tuomas (2013). Studies on higher education choices and spatial labour markets. *Jyväskylä studies in business and economics*, n:o 138. University of Jyväskylä.